

УДК 655.411(477)(091)

"Задля сьогодення і майбутнього України" До 90-річчя "Наукової думки"

Наприкінці 2012-го видавництва "Наукова думка" — дев'яносто. Утім, навіть такий поважний ювілей, який бере виток від дати офіційного заснування видавництва, міг би бути ще поважнішим, якщо брати до уваги, що видавнича діяльність Всеукраїнської академії наук має свою передісторію, яка розпочалась на кілька років раніше. 1918 року академік Агатангел Кримський виступив ініціатором створення при академії редакційно-видавничого відділу, який тоді ж випустив свою першу продукцію.

За кілька років виникла нагода отримати власну поліграфічну базу. Вчені із Всеукраїнської академії наук звернулись до властей із листом, в якому звернули увагу на те, що друкарня Києво-Печерської лаври має унікальні грецькі, латинські та французькі шрифти, тому її майно може стати в пригоді для видання академічних праць. І хоч Лавра на ту пору була розграбована, і друкарня також постраждала від воєнного мародерства, все ж частина устаткування збереглася. У листі фактично йшлося про передачу друкарні у відання Академії наук у Києві. Влада пішла назустріч, і так 1922 року було засноване майбутнє видавництво.

Щоправда, для остаточного становлення знадобилося трохи часу. Країна лежала у руїнах, коштів на відновлення бракувало, тому друкарню змушені були віддати в оренду місцевому ділкові Балицькому, який раз на рік видавав звіти Академії наук, а в іншому використовував її для власних потреб, друкуючи різноманітну літературу на продаж. Лише в 1927 році видавництво АН УРСР стало самостійною установою і запрацювало відповідно до свого основного призначення.

Випуск друкованої продукції швидко збільшувався як за назвами, так і за тиражами. Протягом лише п'яти перших років — з 1928-го по 1932-й — вийшло у світ 351 видання загальним обсягом 3 767 обліково-видавничих аркушів. Більшість книг належали до сектору суспільно-політичної літератури, що відповідало тенденціям у громадській думці тодішнього заідеологізованого суспільства. У три наступні десятиліття поступово стали переважати видання технічної та природничої тематики — це відображало потужний розвиток відповідних наукових галузей у країні.

Грунтовні праці провідних українських вчених вперше вийшли саме в цьому видавництві: економістів М. Птухи, К. Воблого, філологів А. Кримського, О. Шахматова, математиків Л. Граве, М. Кравчука, мікробіолога Д. Заболотного, ботаніка М. Холодного. На початку тридцятих років друкувались праці С. Патона та його учнів, які заклали теоретичні основи електрозварювання. Помітним здобутком видавництва стала публікація творів всесвітньовідомих учених, які або жили й працювали в Україні, або діяльність яких була тісно пов'язана з розвитком української науки: М. Остроградського, В. Вернадського, О. Богомольця, М. Крилова, М. Стражеска, В. Філатова. Тоді співробітники отримали перший досвід у підготовці академічних видань, який згодом удосконалювали.

1964 року видавництво було реорганізоване й перейменоване — воно отримало назву "Наукова думка". Тоді ж у його структурі створили редакцію науково-популярної літератури, яка налагодила випуск праць українських вчених.

До безумовних досягнень видавців слід віднести підготовку і випуск дванадцятитомного зібрання творів Лесі

Українки, семитомного — Г. Квітки-Основ'яненка, п'ятдесяти-томного — Івана Франка, "Історії Української РСР" (у десяти томах), "Історії Києва" (у трьох томах).

У вісімдесяті роки "Наукова думка" започаткувала дві масштабні книжкові серії — "Дожовтнева українська література" та "Радянська українська література". У першій з них вийшли у світ твори І. Котляревського, Г. Сковороди, Марка Вовчка, П. Гулака-Артемовського, Є. Гребінки, А. Свидницького, С. Руданського, І. Нечуя-Левицького, Ю. Федьковича, М. Старицького — всього 60 класиків української літератури. Друга серія представила широким читачьким колам творчість О. Гаврилюка, С. Тудора, Я. Галана, Ю. Яновського, А. Головка, О. Довженка, А. Малишка, І. Кочерги, І. Сенченка та багатьох інших.

Найбільшого розквіту видавництво досягло 1988 року: воно випустило тисячу назв наукових видань загальним обсягом 14,5 тис. обліково-видавничих аркушів і тиражем понад 5 млн примірників. За кількістю працівників та обсягами видань воно посідало третє місце у світі серед видавництв, що спеціалізувались на випуску наукової літератури, поступаючи тільки "Пергамон-прес" (США) та "Науці" (Москва).

Коли на початку 1990-х років країну накрила економічна криза, це позначилось і на наукових дослідженнях, і, звичайно, на науковому книговидаванні. Та непрості часи вдалось не тільки успішно пережити, чому сприяла допомога Президії НАН України та діяльність нового керівництва установи, а й запропонувати читачам низку яскравих видань авторів, публікація яких за радянської пори була неможливою. До українського суспільства повертались і несправедливо замовчувані проза та поезія видатних митців минувшини, і книги, написані українськими письменниками двадцятого століття в еміграції. За роки незалежності надруковано спадщину П. Куліша, Б. Лепкого, Б. Антоненка-Давидовича, Л. Старицької-Черняхівської, а в серії "Бібліотека школяра" — твори Уласа Самчука, Василя Барки, Івана Багряного, Тодося Осьмачки, Володимира Винниченка та інших майстрів слова.

Упродовж останнього десятиліття Державне підприємство "Науково-виробниче підприємство "Видавництво "Наукова думка" НАН України" (саме таку офіційну назву воно носить з 2006 року) — один із лідерів галузі як за кількісними, так і за якісними показниками, його книги неодноразово перемагали на різних вітчизняних та міжнародних книжкових форумах. Досить сказати, що 2001 року перший том видання "Історія української культури" визнано кращою книгою України, 2006 року за результатами експертного опитування "Книжки незалежного 15-річчя, які вплинули на український світ" "Наукову думку" визнали одним із десяти найпопулярніших видавництв країни. Низку перемог продовжило видання "Неорганическое материаловедение", яке 2010 року здобуло Гран-прі Міжнародного конкурсу "Научна книга" Міжнародної асоціації академії наук. На такому ж конкурсі 2011 року, який проводився в рамках 5-ї сесії Ради з книговидавання при МААН, "Наукова думка" завоювала диплом переможця у номінації "Природничі науки" за підготовку і випуск книги В. Барьяхтара, І. Барьяхтар "Молекулярная физика. Курс лекций" та диплом лауреата у номінації Гран-прі за підготовку і випуск книги В. Гончарука "Наука о воде".

"Наукова думка" підготувала для вищої школи серію підручників та навчальних посібників. Сьогодні вона реалізує три видавничі проекти. Найголовніший напрям її діяльності — випуск фундаментальних та узагальнювальних наукових монографій українських вчених — репрезентує проект "Наукова книга", започаткований НАН України 2001 року. В академічному проекті "Наукові переклади", який діє з 2006 року, видаються оригінальні дослідження закордонних науковців.

Видання творів історико-культурної спадщини українського народу становить ще один напрям діяльності. Серед цих видань — "Словник української мови" Бориса Грінченка (у 4 томах), збірник документів і матеріалів "Центральна Рада", одинадцятитомна фундаментальна праця М. Грушевського "Історія України-Руси".

Третій видавничий проект передбачає випуск літератури, розрахованої на широке коло читачів. Передусім це словники — результат спільної наполегливої і копіткої праці провідних учених-мовознавців НАН України та висококваліфікованих редакторів видавництва. Саме вони вперше в історії України зафіксували українську наукову термінологію, випус-

тивши в світ "Російсько-український словник наукової термінології". Вся Україна користується виданими "Науковою думкою" словниками синонімів української мови, іншомовних слів, власних імен, сталих словосполучень, наголосів тощо.

Серед найновіших видань особливою гордістю видавництва є повне дванадцятитомне зібрання творів Тараса Шевченка, із якого вже видруковано шість томів його літературно-публіцистичної та один том малярської спадщини, вісім томів "Енциклопедії історії України", "Історія української культури" в п'яти томах, а також перші два томи фундаментального двадцятитомного "Словника української мови", аналог якому важко знайти у країнах пострадянського простору. Триває робота над "Етимологічним словником української мови" та "Шевченківською енциклопедією".

А попереду — нові замисли, нові проекти. Генеральний директор "Наукової думки" Ігор Алексєнко у передньому слові на сайті так визначає найголовніші пріоритети очолюваного ним підприємства: "Видавництво працює для вас, для ваших дітей, задля сьогодення і майбутнього України".

Інформація Книжкової палати України